

Små barns stemmer i forskning¹

Noen refleksjoner om etikk i forskning om små barns hverdagsliv i barnehagen

**Brit Johanne Eide, Karin Hognestad,
Bente Svenning og Nina Winger**

Sammendrag

I denne artikkelen ønsker vi å reflektere over etiske aspekter i forhold til forskning blant barn under tre år i barnehagen. Vi ønsker å rette søkelyset på hvordan vi som forskere kan respektere små barns integritet i forskning om hverdagslivet i barnehagen. Artikkelen diskuterer i hvilken grad det er mulig for oss som forskere å formidle de yngste barnas perspektiv og hvordan vi kan lytte til de yngste barna i barnehageforskning og forsøke å sette styrke på deres stemmer. Vi ønsker å reflektere over forskerens og barns posisjoner i forskningsprosessen på grunnlag av møter vi har hatt med barn i barnehagen.

Innledning

Kunnskapsutvikling innen barnehagefeltet er i dag preget av mangefasettete og komplekse problemområder og ulike tilnæringsmåter og forståelseshorisonter. Et stadig viktigere fokuseringsområde er *hverdagslivet i barnehagene*. Bestrebelse på å beskrive, begrepsfeste og synliggjøre trekk

---

¹ Denne artikkelen er basert på en posterpresentasjon: Eide, B. J., Hognestad, K., Svenning, B. & Winger, N.: "Small Childrens Voices" på 19th EECERA Annual Conference, Strasbourg, 2009.

ved barnehagekonteksten og aktørenes virksomhet synes viktig både innen utvikling av praksis og for forskning. Ulike sider ved hverdagslivet i barnehagen blir forsøkt beskrevet og dokumentasjon av handlinger, relasjonsprosesser og praksiser blir sett på som viktig for planlegging, evaluering og refleksjon over virksomheten. Hva en velger å dvele ved og analysere, avhenger blant annet av hva som til enhver tid ansees som viktige fokuseringsområder og faglige utfordringer. Personalet i barnehagen og forskere kan se på virksomheten med forskjellige blikk og stanse opp ved ulike sider ved dagliglivet. I den siste tiden har det innen barnehagesektoren vært debatt om hva som skal dokumenteres, registres og videreformidles fra barnehagebarnas dagligliv (Østrem m.fl. 2009, Svenning 2009). Når barnehagens hverdagsliv studeres i forskningssammenheng vil valg og legitimering av fokus, dokumentasjons- og analysemåter blant annet være forankret i forskerens syn på kunnskap, metodologi og etikk. Når hverdagslivet søkes beskrevet gjennom forskningsvirksomhet, stilles det store krav til forskerens evne til å lytte, se og reflektere over egen forskerposisjon og tilnæringsmåte. Like viktig er det at forskeren lar barnehagens aktører komme til orde når hverdagslivet skal beskrives og analyseres.

Den raske og omfattende utviklingen, som blant annet innbefatter at mange flere småbarn får plass i barnehage, tilsier at barns stemmer blir viktigere bidrag til kunnskapsutviklingen i sektoren enn noensinne. I denne artikkelen vil vi reflektere over noen metodologiske og etiske aspekter relatert til forskning i de yngste barnas hverdagsliv i barnehagen. Vår vinkling av temaet baserer seg på problemområder vi har fattet spesielt interesse for i egne forskningsarbeider, og som vi også mener er viktige i dagens stadig sterkere fokus på barn som deltakere og premissleverandører i forskningssammenheng. Når barn er involvert i forskning, er det ikke minst viktig å sette søkelyset på ulike aspekter ved makt og asymmetri. Et mål for artikkelen er å bidra til refleksjon over forskeres og barns posisjoner i forskningsprosessen. Videre er vi opptatt av hvordan vi kan lytte til barn under tre år, og gi rom for deres stemmer i barnehageforskning. Problemfeltet vil belyses blant annet ved eksempler fra pågående og tidligere forskningsarbeider. I artikkelen vil vi blant annet møte Arnulf og Suzy, to toåringer som deltok i forskningsprosjektet "Barns omsorgskarriere"², men

---

² I samarbeid med Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), har Høgskolen i Oslo (HiO) et felles forskningsprosjekt "Barns omsorgskarrierer. Barnehagen som ledd i en omsorgskjede for barn opp til 3 års alder". Intensjonen er å bidra til kunnskapsutvikling om småbarns hverdagsliv i Norge. Forskerne fra NOVA og HiO retter søkelys mot småbarns omsorgssituasjon og hverdagsliv ut fra ulike faglige ståsteder. Ved HiO gjennomfører vi

erfaringer fra andre prosjekter er også trukket inn (Svenning 2009, 2010, Hognestad 2007, 2008).

Ny barnehagevirkelighet – og behovet for ny kunnskap

I de siste årene har antall barn under tre år i barnehage økt betraktelig (Winsvold & Gulbrandsen 2009). Dette har skapt en ny og utfordrende situasjon. Den omfattende endringsprosessen medfører at vi trenger mer kunnskap om dagliglivet, ikke minst kunnskap som tar på alvor at ulike aktører i feltet har ulike ståsteder og forståelseshorisonter. Barnehagefeltet i dag er preget av mange ”diskurser”, og forestillinger om hva som er et meningsbærende barnehageliv er komplekse og tildels motstridene (Moss 2007). Stortingsmelding 41 (2008–2009) ”Kvalitet i barnehagen” varsler et enda sterkere fokus på innholdet i barnehagen, og faglige og barnehagepolitiske diskusjoner om hva dette kvalitetsarbeidet innebærer i forhold til de yngste barna i barnehagen, er nødvendig.

For å undersøke den ”nye” barnehagehverdagen, trenger vi både større surveys og mindre kvalitative studier. Det er behov for både deskriptive og analytiske studier, som på ulike måter kan gi basis for refleksjon, drøfting og videreutvikling av barnehagefeltet. I de siste årene ser vi da også en økende aktivitet relatert til barnehageforskning. Alvestad m.fl. (2009) viser i sin artikkel om status og utfordringer i norsk barnehageforskning til en systematisering av skandinavisk barnehageforskning. I denne artikkelen blir det hevdet at bare 30 % av denne forskningen har fokus på barna, og særlig er det få undersøkelser om de yngste barna i barnehagen. Alvestad m.fl. (2009: 53) konkluderer med at :”... det er et stort behov for mer viten og kunnskap om barns levde hverdagsliv i norske barnehager, noe som videre satsing på forskning vil bidra til”.

Forskningsoppmerksomhet rettet mot de aller yngste barnas situasjon i barnehagen, er likevel styrket i norsk sammenheng i de siste årene. Det finnes både avsluttede og pågående prosjekter (se f.eks. Løkken 2000, Os 2007, Bae 2007, Greve 2007, Ødegaard 2007, Sandvik 2007, Winger 2007, Eide & Winger 2008). Videre hevder Borg, Kristiansen og Backe-Hansen

---

kvalitative studier av hverdagslivet i barnehagen for de yngste barna gjennom en nærstudie av 9 barnehager (for utdyping av forskningsfokus og metodologi, se f.eks. Johansson & Winger 2007, Winger 2007, Eide & Winger 2008).

(2008: 63) i sin kunnskapsoversikt om kvalitet og innhold i norske barnehager at: ”Når det gjelder de minste barna i barnehagen ser det ut til at ett-til-treåringenes meningsskaping i barnehagen har blitt viet langt større oppmerksomhet fra forskerne de senere årene.” Det gjør det ikke mindre aktuelt å reise spørsmål knyttet til etikk, makt og asymmetri i forskningsprosesser der små barn involveres. Refleksjoner over barns posisjon i forskning er et viktig anliggende.

Om å forske ”blant” barn

Forskning i barns hverdagsliv forutsetter en metodologisk tilnæringsmåte som åpner for nyanser og kompleksitet og gir rom for mangfoldige stemmer og uttrykksmåter. I forskning som fokuserer på hverdagslivet i barnehagen, anvendes ulike forståelseshorisonter og metoder. Mange av disse prosjektene er forankret i etnografi eller etnografisk inspirert tilnærming. I etnografisk forskning er det viktig at forskeren har kjennskap til og kunnskap om feltet, men også har en åpenhet og undring overfor det feltet som studeres (Rhedding-Jones 2005). Vi tenker at for å være i stand til å lytte til små barns stemmer, er det viktig at man som forsker har god kunnskap om små barn. Det kan i mange tilfeller være en fordel å ha ”innside”-kunnskap om livet på en småbarnsavdeling, slik at man kan identifisere og registrere nyanser i livet på småbarnsavdelingen. Like viktig er tilstedeværelse, nærvær og blikk for praksiser, relasjoner, rutiner og daglige væremåter i den kontekst som beskrives, og evne til å beskrive, analysere og kritisk reflektere over ulike ledd i forskningsprosessen.

Ved etnografisk tilnærming må man ha tilgang til det feltet man ønsker å fokusere på, og helst kunne være til stede i feltet over noe tid. Gjennom etnografiske studier forsøker forskeren å beskrive ulike aspekter ved hverdagslivet, der det leves. I denne type forskning kan man gjøre bruk av ulike kilder, slik som samtaler, fotos, ulike dokumenter osv. i innsamlingen av forskningsmaterialet. I mye av forskningen som har hatt fokus på de yngste barnas hverdag, har det vært brukt en eller annen form for feltarbeid/observasjon. I forskningsprosessen har forskeren vært igjennom flere valg og fokuseringer. Tema, metode for feltstudiet, tidsrammer, informasjon til deltagerne, forskerens plassering og rolle, og forskerens nedtegninger og kamerafokuseringer er slike valg. Valgene og forskerens forforståelse vil kunne ha betydning for hva man ender opp med å fokusere på i dokumentasjonsmaterialet (Svenning 2009). For å få tilgang til barnas

stemmer er det en forutsetning at forskeren gjør valg som åpner for barnas muligheter til å tre frem. Hvordan forskeren leser eller tolker observasjonsdata, vil også prege forståelsen og framstillingen av forskningen.

Innen barneforskning har det de siste årene vært diskusjon om sammenhengen mellom grunnleggende holdninger til barn og barns posisjon. Dette berører spørsmål omkring barns subjektstatus i hverdagsliv og forskning (jf f.eks. Bae 2005, Østrem 2007). Det er en stadig større vektlegging av barns aktive deltakelse i forskningsprosesser både som informanter og som medforskere på ulike måter (jf f.eks. Kjørholt 2004, Christensen & James 2008, Rhedding-Jones, Bae & Winger 2008, Pálmadóttir & Bjarnadóttir 2009, Seland 2009).

Spørsmål om barns forskningsdeltakelse handler i vid forstand om hvorvidt barn kan anses som kvalifiserte aktører til kunnskapsutvikling eller om de primært er "objekter" for forskeres "blikk". Vi har sett at dette blant annet har ført til drøfting om barneforskning skal skje "på" eller "med" barn (jf f.eks. Woodhead & Faulkner 2008). Fra vår forståelseshorisonter anser vi at det i hverdagslivsforskning kan være aktuelt å si at man forsker *blant* barn, ved at forskeren går "tett på" barnas hverdagsliv og søker å fornemme, beskrive og reflektere over det mange fasetterte livet i barnehagene.

Men forskning blant barn krever en høy grad av bevissthet fra forskerens side og ydmykhet overfor ansvaret det innebærer å tre inn på deres arena. Barna er prisgitt den voksne forskerens faglige integritet og lydhørhet overfor de barna som involveres i forskningen. Dette er et stort etisk ansvar. Graue og Walsh (1998: 55) peker på utfordringene som er til stede når man ønsker å forske i andre menneskers hverdagsliv, og sier det slik: "Entering other people's lives is *intrusive*. It requires permission, – permission that goes beyond the kind that comes from consent forms. It is the permission that permeates any respectful relationship between people."

Hvordan og i hvilken grad barn skal involveres i forskning problematiseres da også, ikke minst reises det spørsmål relatert til alder og barnas forutsetninger for å kunne vite hva deltakelse innebærer. De fleste studiene som har involvert barn, har vært rettet mot større barnehagebarn og skolebarn som har større forutsetning for å kunne informeres om, og uttale seg om sin deltakelse i forskningsprosjektene. Større barn har bedre forutsetninger for å vurdere hva det vil si å delta i forskning og for å kunne uttale seg om i hvilken grad de vil delta, forutsatt at de får adekvat og tilstrekkelig informasjon. De yngste barnas posisjon er komplisert og utfordrende. Det er for eksempel problematisk å tilskrive de yngste barna en "med-

forskerrolle”, da denne posisjonen forutsetter en form for erkjennelse av hva deltakelse innebærer. Dette synes i liten grad mulig blant de yngste barna.

Likevel har barn, uansett alder, rett til å bli hørt. Nancy Bell (2008, med referanse til Freeman) sier at barns rett til fritt å kunne gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som vedrører deres liv, kanskje er den viktigste bestemmelsen i FN's konvensjon om barns rettigheter (2003). Hun presiserer at dette også har betydning for barneforskning: ”As researchers increasingly engage children as active research participants in research (...) one implication is that researchers acquire an ethical duty to ensure that children have the right to express their views about the research process itself” (Bell 2008: 10).

I de forskningsetiske retningslinjene for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi legges det vekt på at barn som inkluderes i forskning skal sees som individuelle subjekter, og det presiseres også at barn har særlig krav på beskyttelse i tråd med deres alder og behov (Forskningsetiske komiteer, etikkom.no). Å foreta etiske avveinger og vurderinger i alle ledd i forskningsprosessen, er forskerens ansvar. Det er utfordrende og forpliktende å skulle søke kunnskap om andre menneskers hverdagsliv og samtidig unngå å intervensere andres privatsfære eller trå for nære, ikke minst når barn er involvert.

Som forsker må man likevel sørge for at informanter som av ulike årsaker står i fare for å bli marginalisert, også blir tatt med når man søker kunnskap fra en arena (Cook & Hess 2007). Dette gjelder i stor grad barn under tre år i barnehagen. Det er et etisk dilemma og en balansegang å sørge for at også de yngste blir sett som fullverdige premissleverandører i forskning og kunnskapsutvikling, samtidig som en må erkjenne at de ikke kan informeres og involveres på lik linje med de eldre barna.

Vi anser derfor at forskning blant de aller yngste krever en særlig kompetanse, gjennomtenkte tilnæringsmåter og til tider tilbakeholdenhet, slik at barnas integritet blir ivaretatt. Ikke minst må en ta hensyn til barns mangfoldige måter å uttrykke seg på. De yngste barnas fortellinger fra hverdagslivet formidles ofte på andre måter enn gjennom verbalspråket.

Med dette som bakteppe tenker vi at det aktualiserer behovet for – og forpliktelsen til – å forsøke å forstå hvordan småbarn i barnehagen opplever hverdagslivet samtidig med at man reflekterer over små barns posisjoner i forskning.

Barnehagen som forskningskontekst

Backe-Hansen (2009) tar til orde for at det er viktig å legge vekt på hva som er *fokus (tema)* for forskningen når en reflekterer over barns deltakelse. I vår forskning har fokus vært barns hverdagsliv i barnehagen, og det kan da også bli viktig å dvele ved rammene som hverdagslivets praksiser konstrueres innenfor.

En del forskere (se f.eks. Dahlberg & Moss 2005, Halldén 2007) snakker om barnehager og barndomsinstitusjoner som ”plasser” for barn. Dette er, som Dahlberg og Moss (2005: 28) sier, en metafor som beskriver en institusjonsspesifikk møteplass for barn og voksne, hvor det er mange muligheter for meningskonstruksjoner. Som forsker kan det være interessant å forsøke å identifisere ulike uttrykk for konstruering av praksiser for å søke etter kunnskap om hverdagslivet for små barn i barnehagen. Ved å reflektere kritisk over ulike diskurser på småbarnsavdelinger i barnehager, kan man som forsker også reflektere over de muligheter og begrensninger det ligger i dette for barna på småbarnsavdelingen og hvilken innvirkning dette har for det livet som leves her (Hognestad 2007). Uttrykk for disiplinerende makt (Foucault 1980) opptrer der små barn og voksne møtes og legger premissene for konstruering av praksiser i barnehagen. Disiplinerende makt er nødvendigvis ikke dårlig eller umoralsk (Foucault 1980). Disiplinerende makt tvinger ingen direkte, men innehavere av makt legger føringer på definisjonen av det ”normale” og at dette blir satt til standard. Makten avgjør hva som er normalt, og dernest blir det utviklet tiltak og praksisformer som kan plassere individene i forhold til normalen. Maktrelasjoner er mangfoldige, og involverer hver og en av oss som redskap for makt og som effekten av makt (Foucault 1980, Mills 2003). På denne måten er makt nær knyttet til diskurs. I forskning med fokus blant små barn i barnehager vil det da være interessant å forsøke å tydeliggjøre hvordan diskursene påvirker de yngste barna i barnehagen og mulighetene barna blir gitt for meningsytringer gjennom sin kropp. I forskning vil derfor konteksten rundt møtene med barna og diskursene som råder i barnehagen være førende for barnas uttrykk.

Flere forskere i dag er opptatt av at rommet, arkitekturen, artifaktene og måten rommene er organisert og møblert på, også sier noe om forståelse av virksomheten og menneskene som oppholder seg i rommene (Gulløv & Højlund 2003, Palludan 2009, Seland 2009), og at viktige symboler i hverdagslivet kan skape muligheter for felles meningskonstruksjoner. Seland (2009: 87) sier at organisering og innredning av rommene kan ha ulik

betydning for voksne og barn, og at det ”... foregår en vedvarende dialog, eller kamp, mellom den ide som rom og innredning legger opp til, og den praksis som gjennomføres av brukerne av rommene”. Hun sier videre at forskning på hva som foregår i rommene vil kunne fortelle om de handlingsmuligheter som ligger i rommene. Særlig i forhold til de aller yngste barna vil både verbale og kroppslige fortellinger om hvordan barna forholder seg til rom og de voksnes regulering av bruken av rom være interessant. Småbarn bruker rommet på sin måte og omdefinerer gjerne bruken av artifakter og møbler (Mæhlum 2007, Engesæter 2008).

Det er viktig for kunnskaps- og kvalitetsutvikling i feltet at alle aktører på denne arenaen tilskrives meningsbærende posisjoner og er verd å lytte til. Voksne og barn vil ha gjort ulike erfaringer i barnehagerommet, og vil kunne formidle forskjellige fortellinger og på ulike måter. Vi vil fortsette med å konsentrere oss om makt knyttet til etikk og illustrere dette med å reflektere over møtet med Arnulf som er hentet fra ett av de pågående forskningsarbeidene denne artikkelen bygger på.

Etikk, makt og asymmetri

På småbarnsavdelingen er det ”ryddetid” hvor både barn og voksne deltar. Arnulf (24 mnd) går fort inn på badet og lukker døren og er der alene. Når ryddingen er over, åpner jeg døra og ser inn, da står han der, ser på meg og smiler.

Barns deltakelse i samfunnsvitenskapelig forskning handler både om å erkjenne at forskning om barn og deres levekår er viktig – og samtidig beskytte barn i forskningssammenheng. Backe-Hansen (2009: 1) sier at: ”Med andre ord er forholdet mellom barns kompetanse og sårbarhet sentralt for de etiske vurderinger”.

Ansvarsforholdet mellom voksne og barn er alltid asymmetrisk, og den voksne forskeren er i en særlig mektig posisjon i forhold til barn i forskningssammenheng. Som vi har nevnt, har små barn ikke forutsetninger for å vite hva det innebærer å være forskningsdeltakere. Selv om barna blir forespurt, har de yngste ikke mulighet for å forstå hva som skjer når en forsker entrer hverdagslivet deres med kamera, video eller notatblokk. Forskeren vil både i kraft av å være en voksen, men også i kraft av å være den som har utarbeidet forskningsbetingelsene, stå i en maktposisjon i møtet med barn. Forskeren har bestemt tema, metodologi, kontekst og hvem

som skal delta. Forskeren bestemmer også hvordan data skal analyseres og presenteres.

I møtet med Arnulf kan vi undre oss over hva hans mening om å være deltagende i en forskningsprosess er. Situasjonen kan leses på ulike måter, og man kan stille spørsmål om hvorfor Arnulf gjemmer seg alene på badet. Dersom man forstår situasjonen slik at han gjemmer seg på badet fordi han ikke vil delta i ryddinga, så kan det fortelle noe om hvordan Arnulf kan handle i hverdagssituasjoner i barnehagen, nærmere bestemt ryddeperioder. En annen forklaring kan være at han kanskje vil være alene på badet for å utforske dører, noe han ser ut til å være opptatt av i andre situasjoner. En tredje forklaring kan være at Arnulf gjemmer seg for forskeren. Dersom man har som utgangspunkt at små barn som deltar i forskning, kanskje ikke til enhver tid ønsker å bli sett og observert, kan også det siste være en nærliggende tanke. Det vil være foreldre og barnehagepersonalet som i realiteten gir forskere adgang til barnehagen. Barna vil likevel måtte forholde seg til selve møtet med forskeren. Her kan det ligge muligheter for at barn direkte eller indirekte blir påvirket til deltakelse i forskningen, selv om de kanskje egentlig ikke har lyst til dette. Som forsker må en spørre seg om hvilken rett en har til å gå inn i barnas hverdagsarena med et forskerblikk. Og dermed er det også aktuelt å stille spørsmål om forskeren i dette eksempelet i virkeligheten invaderte Arnulfs privatliv ved å åpne døra til badet for å se hva han gjorde der inne. Selv om Arnulf ikke så ut til å reagere negativt i situasjonen, hadde han ingen mulighet til å slippe unna forskerens blikk.

Slik vi ser det fører det til et stort ansvar for forskeren at små barn har liten mulighet til å reservere seg mot forskning. Dette tilsier en kontinuerlig refleksjon over alle valg som gjøres i forskningsprosessen, hvordan man kan forsøke å legge tilrette for forskningsprosesser der barn kan tre inn og ut av forskningssonen, og en spesifikk oppmerksomhet overfor at barnas rettigheter og velbefinnende blir ivaretatt i alle ledd. Vi vil her ta med et eksempel fra et pågående feltarbeid (Svenning 2010, upublisert) hvor barna i større grad kunne velge om de skulle delta eller ikke. Forskeren ønsket å få innblikk i 2–3-åringers opplevelser av permer med tegninger, fotografier og tekst som lages for mange barn i barnehager. Et videokamera ble plassert med linsen mot en sofa på avdelingen. Barna ble invitert til å prøve kameraet og utforske hva som ble filmet. Hensikten var å bevisstgjøre barna på at samtalene i sofaen ble filmet og dermed dokumentert, og at barna kunne velge om de ønsket å delta eller ikke. Det så ut for forskeren som at barna gikk ut og inn av sonen for filming med stort alvor.

Man kan selvsagt i dette tilfellet også undres over hva og hvor mye barna skjønnte av å delta i forskning. Selv om det kan være vanskelig å finne fullgode løsninger, bør ikke det hindre oss i stadig å søke nye måter for å inkludere barn som deltakere i forskningsprosesser, slik at deres interesser og ønsker kan bli ivaretatt.

Hvordan man som voksen og som forsker videre tenker om barns stemmer i møte med barn i barnehagen kan være et uttrykk for diskurser og disiplinerende makt. I forskning der små barn deltar, vil det alltid være en utfordring å klare å ”lytte” på gode nok måter.

Om å lytte til barns mange stemmer og uttrykksmåter

Å ”lytte” er et komplekst begrep som kan forstås på mange måter (Rinaldi 2005, Eide & Winger 2005, Roberts 2008). Rinaldi (2005: 20) forstår ”lytting” som en metafor for å være åpen og sensitiv til å lytte og bli lyttet til: ”(...) not just with our ears, but all our senses (...)”. Dette innebærer å være åpen for mangfoldige ytringer og et genuint ønske om å ta den andres stemmer på alvor. Som Roberts (2008: 26) sier: ”It cannot be taken for granted that more listening means more hearing (...)”

Når små barn deltar i forskning, vil forskere måtte å se, fornemme og høre for å kunne nærme seg barnas meningsunivers. Som Mæhlum (2007: 51) sier, har det i de siste årene blitt rettet sterkere oppmerksomhet mot ”(...) å synliggjøre barns ’forstummede’ uttrykk”, blant annet deres kroppslige uttrykk. Flere forskere har fokusert på ikke-verbale, kroppslige uttrykksmåter (jf Løkken 2000, Hognestad 2007, Greve 2007). I forskning som søker å få tilgang til barns ”stemmer”, vil forsøk på å synliggjøre det en mener å oppfatte at barna formidler, uansett uttrykksform, være sentralt. Å gi barna muligheter til å tre frem på gode måter, er en tidkrevende og komplisert prosess. Det handler både om å lytte, om å forstå og om å formidle. Det handler også om forskerens evne til å være i relasjon med barnet på en slik måte at barnet erfarer at dets integritet blir ivaretatt og at dets subjektivitet blir bekreftet. Bae (2005) betoner betydningen av å se barn som medmennesker og drøfter hvordan voksne kan ta sitt eget perspektiv for gitt og dermed definere barns intensjoner uten å søke å forstå meningen for barnet. Svenning (2009) understreker også verdien av å gi barn rett til sine egne perspektiver. Dette innebærer å beholde ydmykheten og innse at

forskeren aldri kan innta barnas perspektiver helt og holdent. Det gjelder både gjennom hele forskningsprosessen og presentasjon av forskningsresultatene. Ydmykheten for at vi aldri kan oppfatte barnas perspektiver fullt og helt, vil også kunne drive våre forskningsprosesser videre gjennom ny undring og nye spørsmål.

Møtet med Suzy var utgangspunktet for en slik prosess:

Det er lek ute i barnehagen en varm sommerdag og mange, både barn og voksne, er til stede. Personalet har tappet vann i ulike badebassenger og satt opp en utendørs dusj som barna kan bruke. Det er mange vannkilder tilgjengelig.

Suzy (20 mnd.) legger merke til en liten sølepytt på bakken, ser på den og tramper i den. Hun går bort og ser på noen barn som dusjer, finner en vogn og drar litt på den. Så vender hun tilbake til sølepytten igjen, tramper i den med begge føttene og kjenner på vannet med hendene. Hun tramper med joggeskoene i vannet så det spruter. Hun finner en liten plastbåt og setter den på vannet. Hun går litt rundt på lekeplassen. Førskolelæreren bærer henne på armen, hun sitter på trappa og førskolelæreren leser en bok for henne og de synger. Suzy går bort til sølepytten igjen og trør oppi den og går bort. Assistenten setter en hatt på hodet hennes og Suzy tar den av. Hun får en vannflaske og drikker. Så vender hun tilbake til pytten og tramper i den. Førskolelæreren løfter henne opp slik at hun kan se inn gjennom et vindu og se et barn som er der inne. Suzy finner en vogn som hun drar mot sandkassen. Suzy vender tilbake til sølepytten... (Eide m.fl. 2009).

Dette eksemplet sier noe om hvordan forskeren leser situasjonen. Forskerens fokus retter seg inn etter hvordan Suzy beveger kroppen i situasjonen da hun forlater sølepytten for så å komme tilbake. Forskeren ser sensitivt og oppmerksomt etter hvor Suzy vender oppmerksomheten og kan ane nyanser i for eksempel kroppsbevegelser og blikk.

I situasjonen der vi møter Suzy, viser måten dette notatet er skrevet på at observatøren har valgt Suzys oppmerksomhet mot sølepytten som fokus. Dersom observatøren for eksempel hadde vært mest opptatt av Suzys kontakt med personalet, ville notatet ha fanget opp andre sider ved det som skjedde. Her har forskeren foretatt et valg. Hvis man godtar observatørens

valg, kan det se ut som at Suzy har sitt eget prosjekt som handler om å gjøre erfaringer med en sølepytt. Det kan se ut som hun gjennomfører dette prosjektet på tross av alle andre "avbrytelser". Eller kanskje hun trenger alle avbruddene nettopp for å kunne gjøre sine erfaringer med sølepytten? Andre barn i vårt materiale ser også ut til å ha sine prosjekter gående ved siden av det som de voksne legger till rette for i barnehagen. Dette kan kanskje være et trekk ved disse barnas måter å gjøre seg kjent med miljøet på. En annen måte å lese eksempelet på, kan være å se Suzys stadige tilbakevending til sølepytten som et tegn på at hun kjeder seg og i mangel av noe mer interessant å gjøre, går tilbake til den. Eller kanskje det er alt som skjer innimellom, som er mest meningsfylt for Suzy? Dette er også et eksempel på at det er vanskelig å utforske barns forestillinger og tanker.

Eksempelet med Suzy og sølepytten kan leses på ulike måter. Vi tenker at man som forsker må stille seg åpen i analysen og ha ydmykhet for de utfordringene det er å få tak i hva som kan være det enkelte barns meningsskapende aktiviteter.

Refleksjon, ansvar og undring

Møtene med Arnulf og Suzy har aktualisert for oss viktige spørsmål. Vi har forsøkt å reflektere over noen metodologiske og etiske aspekter i forhold til møtene med dem i barnehagen. Videre har vi reflektert over hvordan vi kan ha respekt for barns integritet i forskning blant barn, hvordan man som forsker kan lytte til de yngste barna i barnehageforskning og sette styrke på de yngste barnas stemmer. Vi har dvelt ved forskere og barns posisjoner i forskningsprosessen på grunnlag av møtene med barna i barnehagen.

Etiske sider ved forskning blant barn kan medføre at det stilles spørsmål om man bør forske blant de yngste barna som ikke kan samtykke eller si nei til å være med i forskingsprosesser i barnehagen. Vi mener at vi i stedet for å la være å forske blant små barn, må legge vekt på ansvaret som ligger på oss som forskere i forskningsprosessen. Å sørge for at de yngste barnas stemme blir hørt i forskning er et etisk anliggende. Forskere med fokus på småbarn i barnehagen må derfor være bevisst på barns rettigheter i sin forskning: "Researchers, as possessors of rights, need to see themselves as persons standing alongside all individuals within society who must incorporate respect for human rights within their everyday lives" (Bell 2008: 19).

Ved forskning blant små barn i barnehage må man være bevisst på at de metodene man velger reflekterer et syn på barn som subjekter i egne liv. Dette krever at forskeren ser det som sin intersubjektive forpliktelse å lytte til barns uttrykk (Hognestad 2007). Forenklet sagt handler det om ansvar og undring. Ansvar for at forskningsprosessen blir planlagt, igangsatt, gjennomført og formidlet på en formelt korrekt, kompetent og ivaretagne måte, og undring over hva barn kan fortelle gjennom ulike uttrykksmåter. Og viktigst av alt – respekt og ydmykhet for barn og deres erfaringer, slik at barna blir synliggjort, men ikke ”utstilt” (Christensen 2000). En åpenhet overfor barn som subjekter og deltakere er en forutsetning for at deres meningsunivers og synsvinkler blir representert i debatten om den gode barnehagen. I vid forstand er kunnskap fra de yngste barnas ståsted en forutsetning for at alles stemmer er hørt og tillagt vekt i kvalitetsdebatten og kunnskapsutviklingen innen feltet.

Slik vi ser det finnes det ingen enkle svar på hvordan man best søker ny kunnskap om barnehagen som oppvekstarena og hvordan man kan styrke kvaliteten i barnehagen. Slik vi ser det, trengs det oppdatert kunnskap på ulike nivå, og ikke minst tilsier den raske utviklingen i barnehage-sektoren at det settes søkelys på kvaliteten i barns dagligliv. Forskingen må hele tiden søke ny kunnskap, kunnskap som må være forankret i refleksivitet og kontinuerlig dialog mellom alle involverte parter. Når forskningsdeltakerne er de yngste barnehagebarna, stiller det et særlig krav til forskeren til selvrefleksjon, kritisk bevissthet og sensitivitet. Og i noen tilfeller må vi slå oss til ro med at vi kanskje ikke får svar på spørsmålene vi stiller, som for eksempel *hvorfor* Arnulf lukket seg inne på badet og ikke var med på å rydde sammen med de andre, eller *hvorfor* Suzy vendte så mange ganger tilbake til sølepytten. Men det bør ikke hindre oss i å stille spørsmålene. Man kan ha ulike tilnærminger, men grunnforpliktelsen handler om at det å delta i forskning skal være en positiv opplevelse for de involverte.

Barnehageforskning uten barns stemmer, gir ikke et fullgodt bilde på barnehagen som pedagogisk institusjon og omsorgsarena. Men å involvere små barn i forskning forutsetter kompetanse og kritisk refleksjon over ulike sider ved forskningstilnærmingen og grundig vurdering av metodologiske og etiske spørsmål.

Litteratur

- Alvestad, M., Johansson, J.-E., Moser, T. & Søbstad, F. 2009. Status og utfordringer i norsk barnehageforskning. *Nordisk barnehageforskning* 2(1): 39–55.
- Backe-Hansen, E. 2009. *Barn* ([Http://www.etikkom.no/FIB/Temaer/Forskning](http://www.etikkom.no/FIB/Temaer/Forskning)) (nedlastet 09.2010).
- Bae, B. 2005. *Å se barn som subjekt – noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Bae, B. 2007. – det flyktige som gjentar seg – fokus på mikroprosesser i hverdagslivet. I: Winger, N. red. *Forskning i små barns hverdagsliv i barnehagen. Noen forskningsmetodologiske utfordringer og dilemmaer*. HiO-rapport nr. 19X.
- Bell, N. 2008. Ethics in child research: rights, reason and responsibilities. *Children's Geographies* 6(1): 7–20.
- Borg, E., Kristiansen, I.-H. & Backe-Hansen, E. 2008. *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt*. NOVA-rapport nr. 6.
- Christensen, E. 2000. At blive synliggjort, men ikke udstillet. I: Schultz-Jørgensen, P. & Kampmann, J., red. *Børn som informanter*. København: Børnerådet.
- Christensen, P. & James, A. 2008. Introduction. I: Christensen, P. & James, A., red. *Research with Children. Perspectives and Practises*. New York: Routledge. 2. utg.
- Clark, A. 2005. Listening and involving young children: a review of research and practice. *Early Child Development and Care* 6: 489–505.
- Cook, T. & Hess, E. 2007. What the camera sees and from whose perspective: Fun methodologies for engaging children in enlightening adults. *Childhood* 14: 29–45.
- Dahlberg, G. & Moss, P. 2005. *Ethics and Politics in Early Childhood Education*. London: Routledge Falmer.
- De nasjonale forskningsetiske komiteer. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*. Oslo: NESH (Den nasjonale komité for samfunnsvitenskap og humaniora), www.etikkom.no (nedlastet 09.2010).
- Eide, B. J. & Winger, N. 2005. From children's point of view: methodological and ethical challenges. I: Clark, A., Kjørholt, A. T., Moss, P., red. *Beyond Listening. Children's Perspectives on Early Childhood Services*. Bristol (UK): The Policy Press.
- Eide, B. J. & Winger, N. red. 2008. Glimt fra små barns hverdagsliv i barnehagen – en introduksjon. I: Eide, B. J & Winger, N., red. *Glimt fra små barns hverdagsliv i barnehage, 2.delrapport fra prosjektet "Barns omsorgskarriere. Barnehagen som et ledd i en omsorgskjede for barn opp til 3 års alder*. HiO-rapport nr. 18: 7-11.
- Eide, B. J., Hognestad, K, Svenning, B. & Winger, N. 2009. "Small Children's Voices". Poster presentasjon på 19th EECERA Annual Conference. Strasbourg.
- Engesæter, M. 2008. *Det kommer noen krypende*. Høgskolen i Oslo (Masteroppgave).
- Foucault, M. 1980. Writings of Michael Foucault. I: C. Gardon, red. *Power/Knowledge Selected Interviews and other Writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
- Graue, E. & Walsh, D. 1998. *Studying Children in Context*. London: Sage.
- Greve, A. 2007. *Vennskap mellom små barn i barnehagen*. Phd-avhandling. Universitetet i Oslo: Det utdanningsvitenskapelige fakultet.
- Gulløv, E. & Højlund, S. 2003. *Feltarbejde blandt børn: Metodologi og etik i etnografisk børnforskning*. København: Gyldendal.
- Halldén, G. 2007. *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlssons.
- Hognestad, K. 2007. *Ettåringens medvirkning i barnehagen, et kritisk blick på møter mellom mennesker*. Oslo: Høgskolen i Oslo. HiO-rapport nr. 11.

- Hognestad, K. 2008. Medvirkning, demokrati og ettåringen i barnehagen. I: Eide, B. J. & Winger, N., red. *Glimt fra små barns hverdagsliv i barnehagen. 2. Delrapport fra prosjektet "Barns omsorgskarriere. Barnehagen som et ledd i en omsorgskjede for barn opp til 3 års alder.* HiO-rapport nr. 18.
- Johansson, J.-E. & Winger, N. 2007. De små under tre: En utfordring for barnehagen. *Første steg 3*: 22–25.
- Kjørholt, A. T. 2004. *Childhood as a Social and Symbolic Space: Discourses on Children as Social Participants in Society.* Dr. polit-avhandling. Trondheim: NTNU.
- Kunnskapsdepartementet (2008–2009). Stortingsmelding 41. Kvalitet i barnehagen.
- Løkken, G. 2000. *Toddler Peer Culture: The Social Style of One and Two Year Old Body-subject in Everyday Interaction.* Trondheim: Pedagogisk institutt, Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Mills, S. 2003. *Michel Foucault.* London: Routledge.
- Moss, P. 2007. Meetings across the paradigmic divide. *Educational Philosophy and Theory* 39(3):299–345.
- Mæhlum, S. 2007. En tverrestetisk tilnærming i en mikroetnografisk studie med barn i alderen 1–3år – en etisk linedans med barn. I: Winger, N., red. *Forskning i små barns hverdagsliv i barnehagen. Noen forskningsmetodologiske utfordringer og dilemmaer.* HiO-rapport nr. 19.
- Os, E. 2007. Om noen valg når forskningen omfatter de minste. I: Winger, N., red. *Forskning i små barns hverdagsliv i barnehagen. Noen forskningsmetodologiske utfordringer og dilemmaer.* HiO-rapport nr. 19.
- Palludan, C. 2009. En tidlig barndom med perspektiver. *Nordisk barnehageforskning* 2(1): 27–37.
- Palmadottir, H. & Bjarnadottir, G. 2009. Young Children's Participation in Playschool. Paper på 19th EECERA Annual Conference. Strasbourg.
- Rhedding-Jones, J. 2005. *What is Research? Methodological Practices and New Approaches.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Rhedding-Jones, J., Bae, B. & Winger, N. 2008. Young children and voice. I: Huges, P., Mc Naughton, G. & Smith, C., red. *Young Children as Active Citizens: Principles, Policies, and Pedagogies.* Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Rinaldi, C. 2005. Documentation and assessment: what is the relationship. I: Clark, A., Kjørholt, A. T., Moss, P., red. *Beyond Listening. Children's Perspectives on Early Childhood Services.* Bristol (UK): The Policy Press: 17–28.
- Roberts, H. 2008. Listening to children: and hearing them. I: Christensen, P. & James, A., red. *Research with Children. Perspectives and Practices.* New York: Routledge. 2. utg.
- Sandvik, N. 2007. De yngste barnas medvirkning i barnehagen. *Barn 1*: 27–45.
- Seland, M. 2009. *Det moderne barn og den fleksible barnehage. En etnografisk studie av barnehagens hverdagsliv i lys av nyere diskurser og kommunal virkelighet.* NTNU Doktoravhandling nr. 258.
- Svenning, B. A. 2009. *Hva fortelles om meg. Barns rettigheter og muligheter til medvirkning i barnehagers bruk av dokumentasjon.* Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Svenning, B. A. (2010, under arbeid). Samtaler med barn om dokumentasjonspermer. FoU-arbeid ved HiO (upublisert).
- Winger, N., red. 2007. *Forskning i små barns hverdagsliv i barnehagen. Noen forskningsmetodologiske utfordringer og dilemmaer.* HiO-rapport nr. 19.
- Winsvold, A. & Gulbrandsen, L. 2009. *Kvalitet og kvantitet. Kvalitet i en barnehagesektor i stor vekst.* Oslo: Nova rapport nr. 2.

- Woodhead, M. & Faulkner, D. 2008. Subjects, objects or participants? Dilemmas of psychological research with children. I: Christensen, P. & James, A., red. *Research with Children. Perspectives and Practices*. New York and London: Routledge. 2. utg.
- Ødegaard, E. E. 2007. *Meningsskapning i barnehage: innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger*. PhD-avhandling. Gøteborgs universitet.
- Østrem, S. 2007. *Barns subjektivitet og likeverd: et bidrag til en diskusjon om barnehagens pedagogiske innhold og etiske forankring*. Oslo: Universitetet i Oslo. PhD-avhandling.
- Østrem, S., Bjar, H., Føsker, L. R., Hogsnes, H. D., Jansen, T. T., Nordtømme, S., Tholin, K. R. 2009. *Alle teller mer*. Tønsberg: Høgskolen i Vestfold. Rapport nr. 1.

Brit Johanne Eide
Høgskolen i Oslo
Avdeling for lærerutdanning og
internasjonale studier
Pb 4 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo, Norge
e-post: Brit.Eide@lui.hio.no

Karin Hognestad
Høgskolen i Telemark
Institutt for Pedagogikk
Postboks 203
NO-3901 Porsgrunn, Norge
e-post: Karin.hognestad@hit.no

Bente Svenning
Høgskolen i Oslo
Avdeling for lærerutdanning og
internasjonale studier
Pb 4 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo, Norge
e-post: Bente-A.Svenning@lui.hio.no

Nina Winger
Høgskolen i Oslo
Avdeling for lærerutdanning og
internasjonale studier
Pb 4 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo, Norge
e-post: Nina.Winger@lui.hio.no

R